NEZAVISNI EKONOMSKI ANALITIČAR DR. GUSTE SANTINI OCJENJUJE HRVATSKU EKONOMSKU POZICIJU:

Hrvatskoj se zbog interesa stranih banaka neće dogoditi Argentina

Zbog neprimjerenog ponašanja aktualne vlasti i kreatora ekonomske politike, Hrvatskoj prijeti zauzimanje nezavidne pozicije koja će biti problematična za nekoliko budućih generacija. Mogu li se izbjeći zamke financijske i gospodarske globalizacije, te postoje li rješenja koja će zemlju izvući iz krize?

Gospodine Santini, kako biste, s obzirom na aktualno stanje u hrvatskom gospodarstvu, ocijenili Vladinu ekonomsku politiku? Kako komentirate negativne makroekonomske pokazatelje koji, čini se, nisu ohrabrujući?

Činjenica je da Hrvatska još uvijek nije realizirala svoj bruto društveni proizvod (BDP) iz 1989.godine! To znači da zbog sve većih potreba, postoji golem pritisak na njegovu raspodjelu. Nedovoljno smanjenje javne potrošnje u prošlosti, uz sadašnji pokušaj smanjenja javne potrošnje, stvara opasne socijalne naboje, što je razumljivo. Rješenja se ne mogu tražiti u restrikcijama rashodnoj strane proračuna, kroz pritisak na smanjenje opće i zajedničke potrošnje, nego se rješenje treba tražiti u povećanju proizvodnje. Međutim, kao što je vidljivo, proizvodnje nema. Ovaj akutni problem godinama je bio “krpan” deficitom platne bilance, pri čemu je Hrvatska više uvozila, nego što je izvozila. Razlika se podmirivala permanentnim zaduženjem i prodajom “obiteljskog srebra”. Hrvatska se više ne može zaduživati i preostaje jedino “kombinatorika” s anuitetima i reprogramiranjima, i tako ukrug. Ukoliko nam, nakon toga, MMF dopusti, još se možemo malo zadužiti, a onda će biti iscrpljena i ta mogućnost za izravnavanje naših deficita.

Je li Hrvatska dosegla plafon što se tiče inozemnog zaduženja ili se može ići u nova zaduženja?

Hrvatska je taj plafon već probila! Ove godine Hrvatska ima financijske obaveze u iznosu od 650 milijuna američkih dolara na račun kamata, što se mora platiti. Uz to, rast BDP-a bit će svega 3% i to u najpovoljnijim okolnostima. Kod takvih relacija, ako Hrvatska plati kamate, morat će se povećati dug, što je samo prenošenje obveza u budućnost. Svaki rast BDP-a ispod 3% znači realno smanjenje društvenog proizvoda. Osobno, nisam siguran da će Hrvatska ostvariti rast BDP-a koji bi bio veći od 2%. Rast BDP-a od 2% znači njegovo realno smanjenje od 1% zbog plaćanje kamata. Na primjer, kad je 1997. godine Hrvatska imala maksimalan deficit, uvezeno je preko 25% BDP-a, ali je sve izgledalo kao da je proizvodnja povećana za 25%. Sada se došlo do točke gdje prestaju zaduženja i počinju ozbiljna vraćanja nagomilanih financijskih obaveza.
Zbog takvih nepovoljnih makroekonomskih i financijskih pozicija predstojeći razgovori s MMF-om bit će za Hrvatsku vrlo neugodni. Zahtijevat će veliku poslušnost Račanove vlade, jer je manevarski prostor bitno smanjen.

Međutim, ni dosad stanje nije bilo bitno drukčije. U nedostatku kreativnosti, hrvatska Vlada je

ionako slijepo slušala i provodila diktate MMF-a. Koliko je zapravo MMF koristan, a koliko štetan za hrvatsku ekonomiju?
Dva primjera daju najbolji odgovor na ovo pitanje. Prvi je primjer Argentina, a drugi Slovenija. Argentina je golema zemlja s velikim potencijalima, ali je doživjela ekonomski slom. Zemlja ima 36 milijuna stanovnika i goleme prirodne resurse. Slovenija je suprotan primjer: odbila je usluge MMF-a i odlučila slijediti svoju političku i ekonomsku nezavisnost. Rezultat je očit. Slovenija sada raspolaže BDP-om od 10.000 dolara per capita i raspolažu sa 16.500 dolara kupovne snage. Ako je kupovna moć hrvatskih građana oko 5000 dolara, znači da su Slovenci čak 3 puta jači. Jedan je slovenski ekonomist izjavio, a to je i najbolja definicija, da je MMF izlaz za nuždu. Dakle, MMF je dobar ako ne postoje druga rješenja. Hrvatska se dovela u poziciju da je izgubila svako drugo rješenje.

Mislite li da je Hrvatska na tragu argentinskog slučaja?

Ako pogledate kolika je zaduženost, kakva je razina proizvodnje, kakvo nam je političko okruženje i koliko su kvalitetne vladine odluke – mogli bi se lako naći u toj situaciji. No, ima jedna važna razlika zbog koje Hrvatska nije Argentina. Naime, strani kapital je preuzeo sve što je relevantno u Hrvatskoj i on neće dopustiti potpuni ekonomski kolaps zemlje. U Hrvatskoj se neće dogoditi Argentina, ali će hrvatski građani, kao i mnogo puta do danas, plaćati cijenu tog nedogađanja.

Postoje li bitne razlike između ekonomske politike aktualne Vlade i ekonomske politike bivše HDZ-ove vlasti?

Mislim da ne postoje nikakve razlike između ekonomske politike sadašnje i ekonomske politike HDZ-ove vlasti. Narod je smijenio vlast jer je bio nezadovoljan i jer je vjerovao da će se dogoditi neke promjene. I ja sam bio na strani koalicije prije izbora. S promjenom vlasti, ekonomsko je propadanje nastavljeno, samo je malo ublaženo. Negativni su trendovi usporeni, ali je to nedovoljno za izlazak iz krize. Ova filozofija ekonomske politike Hrvatskoj ne može donijeti ništa dobro. Kupovanje vremena nije rješenje problema.

Slažete li se s tezom da je Hrvatska izgubila monetarni suverenitet?

Gubitak monetarnog suvereniteta može se usporediti s primjerom da ste vlasnik svog organizma, ali krv u organizmu nije vaša. U Hrvatsku su došli stranci i preuzeli krv i krvotok – financije i financijske institucije. U trećem krugu preuzeti su trgovački kanali. Tvrtke koje su imale važniju poziciju na domaćem ili inozemnom tržištu, preuzete su u prvom naletu. Većina onoga što vrijedi nije više u hrvatskim rukama.
Stanje u financijama najbolje se vidi kroz kreditne plasmane. U 1996. godini krediti koji su odobreni poduzećima iznosili su 15 milijardi kuna, a krediti odobreni građanima 6,6 milijardi kuna. U listopadu 2001. poduzećima je odobrena 31 milijarda, a građanima 29 milijardi kuna. Što se dogodilo? Kad bi stranci preuzeli hrvatsku banku ili osnovali inozemnu banku, počela bi se prikupljati sredstva od hrvatskih građana. Prikupljeni depoziti ponovno su se vraćali građanima u obliku kredita, kojima je tako omogućeno kupovanje uvezene robe. Bankarski sistem, koji funkcionira po profit odnosu, prodan je inozemnim tvrtkama.
Stranci su, dakle, preuzeli efikasni dio privrede, a stanovništvo se zadužilo.

Kako ste zadovoljni ulogom i pozicijom Hrvatske narodne banke s obzirom na primarni zadatak – očuvanje vrijednosti domaće valute?

Što se tiče bankarstva i eurizacije bilance poslovnih banaka, HNB nam više nije potreban! Na tom se planu nema što dogoditi niti se bilo što događa. Kontrolnu funkciju vodio je i bivši SDK i taj posao danas može preuzeti ZAP. Što se tiče politike tečaja kune, najgore bi bilo kad bi se sada mijenjao tečaj kune. To bi bilo potpuno nepotrebno, jer je sve u valutnoj klauzuli, a kuna je samo obračunska jedinica. Pravi problem nalazi se na drugom mjestu. Marx je rekao da je problem u proizvodnji, a na tom je tragu i hrvatska ekonomija. Važno je kako se društvo odnosi prema izvoznoj privredi: koristi li se kompletan arsenal instrumenata ekonomske politike u svrhu povećanja izvoza; smanjuje li država svoju poreznu presiju; osigurava li država izvoznoj privredi kredite preko hrvatskih banaka. Tu je pravi problem. U uvjetima smanjenja proizvodnje, troškovna krivulja raste. Svima u Hrvatskoj najveći bi amortizer bilo povećanje proizvodnje, koje je moguće realizirati smanjenjem poreznih opterećenja. Došlo bi do povećanja proizvodnje i zaposlenosti, jer bi uvjeti za poslodavca bili stimulativniji.

Budući da je hrvatskim poduzećima vrlo teško poslovati u "normalnim" uvjetima, hoće ona biti sposobna suprotstaviti se svjetskoj konkurenciji u uvjetima globalizacije i slobodnog tržišta?

Mi smo postali nesposobni. Prije smo bili puno sposobniji i spremniji za nove tržišne uvjete. Za vrijeme Jugoslavije, kad je Hrvatska imala riješen problem likvidnog odnosa s inozemstvom, imali smo najizvozniju privredu. Preko 80% BDP-a Hrvatske završavalo je u izvozu. Danas hrvatska privreda prestaje biti izvozna, jer je ekonomska politika u funkciji stabilizacije, a ne u funkciji razvoja.

Kako komentirate Vladinu fiskalnu politiku s obzirom da su se počeli uvoditi novi porezi umjesto da se smanje postojeći?

Porezi su, u pravilu, jako neosjetljivi na smanjenje. Dosta se govori o smanjenju PDV-a, ali ja istovremeno ne znam ni jednu zemlju koja je taj porez smanjila. Čak i moderna ekonomska teorija sugerira povećanje poreza na potrošnju. Smanjuju se carine, pa je potrebno kompenzirati razliku. Osim toga, želi se privući strani kapital, pa treba smanjiti poreze na dobit. U oba slučaja razliku pokriva porez na potrošnju. I tada dolazi do jednostavne relacije: što je neka zemlja nerazvijenija, to treba biti brutalnija prema vlastitom narodu i nemilosrdnija u ubiranju poreza. Ili još jednostavnije: manja proizvodnja – veći porezi.

Je li trebalo u uvjetima smanjene proizvodnje povećavati društveni proračun?

Do povećanja društvenog proračuna došlo je zbog toga što je spojena opća i zajednička potrošnja. Nekoć su fondovi (mirovinski, zdravstveni...) funkcionirali odvojeno i samostalno. Zbog njihovog spajanja došlo je do povećanja proračunskog iznosa. Centralizirano upravljanje tim iznosom možda i nije loše rješenje, ali centralizacija negira pojam tržišta i slobode odabira. U ovom slučaju plaćaju se porezi bez obzira koristi li se neka usluga ili ne. Ovakav način tretiranja zajedničke potrošnje unosi manje neizvjesnosti prilikom punjenja državnog proračuna. Ovo je, najkraće rečeno, dodatna birokratizacija sistema.

Prema vašim analizama, kakva će biti hrvatska ekonomska budućnost?

Na postojećoj filozofiji ekonomskih i političkih odnosa Hrvatsku ne čeka svijetla budućnost. Treba donijeti ekonomski program, dugoročnu strategiju ekonomskog razvoja i utvrditi realno stanje u hrvatskom gospodarstvu koje je prošlo mnoge destruktivne procese. Hrvatskoj ne može biti dobro ako je ona prezadužena i rasprodana.
Potrebno je precizno definirati poziciju Hrvatske, a od građana zatražiti izjašnjavanje žele li da Hrvatska bude subjekt ili objekt u evropskim i svjetskim događanjima. Hrvatska još uvijek ima resurse koji joj mogu omogućiti izlazak iz krize. Samo ih je potrebno pametno iskoristiti.

Poznato je da se zalažete za osnivanje Nacionalne komercijalne hrvatske banke.

Hrvatsku je sanacija banaka stajala oko 55 milijardi kuna, odnosno oko 7 milijardi dolara. Predlagao sam integraciju Zagrebačke, Privredne, Osječke, Splitske i Riječke banke i njihovu dokapitalizaciju s 2 milijarde dolara. Te bi banke preuzele sve ostale banke u Hrvatskoj i tako bi se izbjegli stečajevi i sanacije. Nova hrvatska banka, koja bi se zvala Udružena banka Hrvatske, mogla bi kupiti npr. petinu neke banke u Njemačkoj, koja bi imala 10 milijardi dolara temeljnog kapitala. Umjesto toga, Hrvatska se odlučila za sanaciju i rasprodaju.
Osnivanje nacionalne komercijalne banke bilo je potrebno zbog financijskog praćenja i realizacije strategije razvoja države kroz razvoj domaće privrede, za što nisu zainteresirane strane banke koje kreditiraju, ponajprije, svoju industriju.